

УДК 81'373:81'25

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-215-15>

МОВНИЙ І ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ

LINGUISTIC AND TRANSLATION ASPECTS OF THE STUDY OF LEXICAL INNOVATIONS

Євтушенко Т. О.,

*orcid.org/0009-0003-7301-7591**асистент кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка*

Статтю присвячено всебічному аналізу лексичних інновацій в англійській мові. У роботі розглянуто особливості формування, функціонування й класифікації нових лексичних одиниць, зокрема неологізмів, okazionalizmів та неосемантизмів, що виникають унаслідок розвитку цифрових технологій, появи нових професій, соціальних явищ та комунікативних потреб. Узагальнено ключові наукові підходи до визначення природи лексичних новотворів, проаналізовано критерії їх ідентифікації, зокрема денотативний, темпоральний, структурний, лексикографічний і суб'єктивний. Окрему увагу приділено етапам становлення інноваційної лексики від первинного індивідуального вживання до її широкого поширення, лексикалізації та закріплення в словниковому складі мови. Особливий акцент зроблено на антропосемізмах як найбільш продуктивній групі інновацій, що вербалізує нові соціальні ролі, професійні ніші, поведінкові моделі та характеристики особистості. Показано, що такі одиниці часто мають культурно специфічні конотації, які є складними для відтворення засобами української мови. Проаналізовано основні труднощі перекладу неологізмів, серед яких відсутність відповідників, семантична багатозначність, контекстуальна залежність та прагматична насиченість. На основі емпіричного матеріалу визначено найбільш уживані способи перекладу: описовий переклад, функціональний аналог, калькування, транскрибування, семантичні заміни та лексико-граматичні трансформації. Доведено, що описовий переклад є домінуючим, оскільки дозволяє найточніше передати зміст одиниць, які ще не пройшли процесів узуалізації та залишаються малозрозумілими для носіїв української мови. Робота підкреслює важливість системного підходу до вивчення нової лексики та необхідність подальшого дослідження перекладацьких стратегій, що забезпечують адекватність міжмовної комунікації в умовах постійного оновлення мовної системи.

Ключові слова: лексична інновація, неологізм, неосемантизм, словотвір, новоутворення, перекладацькі трансформації.

The article is devoted to a comprehensive analysis of lexical innovations in the English language. The article examines the peculiarities of the formation, functioning, and classification of new lexical units, in particular neologisms, occasionalisms, and neosemantisms that arise as a result of the development of digital technologies, the emergence of new professions, social phenomena, and communicative needs. It summarizes key scientific approaches to defining the nature of lexical innovations and analyzes the criteria for their identification, including denotative, temporal, structural, lexicographic, and subjective criteria. Particular attention is paid to the stages of formation of innovative vocabulary from its initial individual use to its widespread use, lexicalization, and consolidation in the vocabulary of the language. Particular emphasis is placed on neologisms as the most productive group of innovations that verbalize new social roles, professional niches, behavioral models, and personality characteristics. It is shown that such units often have culturally specific connotations that are difficult to reproduce in Ukrainian. The main difficulties in translating neologisms are analyzed, including the absence of equivalents, semantic ambiguity, contextual dependence, and pragmatic saturation. Based on empirical material, the most commonly used translation methods are identified: descriptive translation, functional analogue, calquing, transcription, semantic substitutions, and lexical-grammatical transformations. It has been proven that descriptive translation is dominant because it allows for the most accurate transmission of the meaning of units that have not yet undergone the process of

normalization and remain poorly understood by native speakers of Ukrainian. The work emphasizes the importance of a systematic approach to learning new vocabulary and the need for further research into translation strategies that ensure adequate interlingual communication in the context of constant language system updates.

Key words: lexical innovation, neologism, neosemantism, word formation, neologism, translation transformations.

Постановка проблеми пов'язана з постійним поповненням лексичного складу англійської мови. В англійській мові, як і в інших іноземних мовах, постійно збільшується словниковий склад. Встановлення нових умов існування людини, нові відносини між мовцями, нові галузі знань та концепції зумовлюють трансформації у мові, а також виникнення нових і нових лексичних одиниць для адекватної комунікації. Адже саме лексичний склад мови є тією складовою, якій притаманні постійні зміни, що пояснюються новими когнітивними та комунікативними потребами мовців. Таким чином з'являються численні нові слова – неологізми, які можна інтерпретувати як лексичні відповідники до змінених комунікативних умов. Більшість нових лексичних одиниць можна визначити як лексичні відповідники до змінених комунікативних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі неологізми розглядаються як важливий елемент розвитку сучасної лексики, що відображає технологічні та соціальні зміни. Дослідники (Ю. А. Зацний, О. В. Ребрій та ін.) розмежовують поняття «неологізм» і «оказіоналізм» за принципом «мова – мовлення», підкреслюючи, що нові слова проходять етапи становлення від індивідуального вживання до загальномовного закріплення. У працях В. Г. Згурської, І. В. Смолівського та інших узагальнено критерії визначення неологізмів – денотативний, темпоральний, структурний, лексикографічний та суб'єктивний. Значний масив досліджень присвячено труднощам перекладу лексичних інновацій, зокрема відсутності усталених відповідників, що вимагає застосування перекладацьких трансформацій, описаних у роботах Т. В. Журавель, Н. І. Хайдарі та О. О. Селіванової.

Мета дослідження полягає у виявленні специфіки лексичних інновацій в англійській мові, визначенні їх місця в сучасній лексичній системі та аналізі особливостей перекладу неологізмів, зокрема перекладацьких трансформацій, що застосовуються у разі відсутності усталених відповідників.

Виклад основного матеріалу. Неологізми пов'язані практично з усіма сферами життя сучасного суспільства. Для відображення, відтворення й закріплення нових ідей і понять мова, лексика зокрема, мають перебудовуватися, поповнюватися новими складовими. Розвинення мови зумовлене значною мірою розвитком її словотвірної системи, становленням нових словотвірних моделей слів, зміною існуючих, збільшенням чи зменшенням їх продуктивності, багатьма іншими факторами словотвірного процесу. Величезна кількість нових слів і необхідність їх опису зумовили створення нової сфери лексикології – неології – науки про неологізми [1, с. 93].

Неологізми виконують важливі функції, які охоплюють «номінативну, синтаксичну й прагматичну функції, що полягають у позначенні реалій і явищ позамовної дійсності, формуванні синтаксичної структури висловлення, здійсненні оцінки та приверненні уваги» [2, с. 88].

У науковому обігу функціонує низка термінів на позначення нових слів: «неолексема», «неологізм», «оказіоналізм», «неосемантизм». Найбільш поширеною типологією нових слів є їхній поділ на неологізми (усталені новоутворення) та оказіоналізми (мовленнєві новоутворення) (Ю. А. Зацний, О. В. Ребрій, М. В. Белозьоров та інші). На думку Ю. А. Зацного, фактично всі нові лексичні одиниці починають своє життя як оказіональні, оскільки виникають саме в конкретному випадку мовлення [3, с. 9]. При цьому набуття оказіоналізмом статусу неологізма та включення його до словникового складу мови буде залежати від значущості його змісту для потреб мовного загалу в цілому [4, с. 137].

Лексична інновація вважається родовим поняттям, яке об'єднує в собі ряд вужчих видових, а саме, інновації мовлення (оказіоналізми) та інновації мови (неологізми) [5, с. 81]. Ключовим терміном для позначення такої лексики в нашій роботі обрано лексична інновація, який розуміємо як гіперонім «неологізму» та «оказіоналізму», а останні два терміни як еквоніми, що розмежовуються за системним критерієм згідно з дихотомією «мова – мовлення».

У науковій літературі існують численні тлумачення поняття “неологізм”, що ґрунтуються на різних критеріях, які узагальнені В. Г. Згурською [6, с. 44] таким чином: 1) денотативний, згідно з яким неологізми тлумачаться як новоутворення, що з'являються в мові для позначення нового предмета чи поняття; 2) темпоральний, за яким неологізми тлумачаться як нові слова, що з'явилися в мові недавно; 3) структурний, який не задає визначеної структури новоутворення: терміном «неологізм» позначається будь-яке нове слово – просте, похідне, складне або стале словосполучення; 4) лексикографічний, за яким неологізм – це нове слово, яке не увійшло до загально вживаного словника; 5) суб'єктивний: неологізм сприймається як нове слово в свідомості носіїв мови.

Неологізми володіють статусом нової одиниці певний період часу, тобто «поняття неологізму є історично змінним. У своєму розвитку лексичні новотвори проходять такі етапи: «1) поява неологізму, коли він належить до пасивного і використовується лише невеликою групою людей зазвичай у розмовному стилі мовлення; 2) поступове поширення неологізму та його фіксація в засобах масової інформації; 3) поступова лексикалізація, яка передбачає виявлення специфіки використання неологізму в певних контекстах; 4) закріплення неологізму в окремих словниках неологізмів; 5) закріплення неологізму в загально вживаному складі лексики» [7, с. 80].

Основні труднощі в перекладі неологізмів – це необхідність з'ясувати їхнє значення та відсутність готових відповідників у мові перекладу.

Під час перекладу у випадку неможливості використання буквального словникового відповідника лексеми перекладач змушений вдаватися «до перетворення внутрішньої форми слова чи словосполучення або ж його повної заміни, тобто до перекладацької трансформації» [8, с. 148]. У загальному сенсі, *трансформація* як основа більшості прийомів перекладу, «полягає у зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі» [9, с. 536].

Еквівалентний переклад трактується як особлива форма перекладу й основна діяльність перекладача, яка дозволяє йому максимально наблизити текст перекладу до оригіналу. Існують наступні типи перекладацької еквівалентності, а саме:

- збереження тільки частини змісту оригіналу, що складає мету комунікації;
- відображення позамовної ситуації;
- збереження трьох частин змісту оригіналу: мета комунікації, вказівка на ситуацію, і способу її опису;
- збереження і частини значення синтаксичних структур вихідного тексту;
- досягнення максимального ступеня близькості змісту оригіналу і перекладу.

Типологія найпоширеніших способів перекладу новоутворень-антропосемізмів охоплює:

1) описовий переклад (73,0%), напр.: *kidfluencer* (від *kid* – дитина та *influencer*) – дитина, яка публікує відео в соціальних мережах, має багато підписників і зазвичай заробляє гроші на рекламі;

2) функціональний аналог (9,2%), напр.: *Seabiscuit candidate* – темна конячка (амбіційний кандидат у політичних перегонах, у якого мало хто вірить, але ймовірність його перемоги дуже висока);

3) калькування (7,2%), напр.: *cyber mercenary* – кібер-найманець (найнята державою чи організацією людина, яка виконує шпигунську та іншу підривну діяльність у кібер-просторі);

Засобами вищезазначених трансформацій можливо здійснити переклад близько 90% одиниць нашого емпіричного матеріалу [10, с. 26].

Основною причиною вживання перекладацької трансформації описовий переклад є той, факт що більшість з цих нових антропосемізмів з тих чи інших причин досі не прижилися в українській мові, тобто не пройшли етапи узуалізації та акцептуалізації. Відповідно деякі номінанти є маловідомими або ж взагалі невідомими носіям української мови. Через це перекладачам часто доводиться користуватися саме описовим перекладам, аби передати якомога ширший сенс неологізму українською мовою.

Калькування так само не завжди передає основний сенс лексичної інновації або ж може звучати занадто неприродно для української мови. В таких випадках, ми знову можемо використовувати описовий переклад.

З появою великої кількості нових слів в різних галузях життя людини внаслідок розвитку нових технологій, появою нових факторів, певним ходом історичних подій, відображенням всіх процесів у суспільстві, перекладачі стикаються з певними проблемами в роботі з лексичними інноваціями. Саме ці слова потрібно переглядати в різних аспектах, таких як історичний, технологічний, інформаційний, культурний. Існує багато аспектів, які потрібно враховувати для більш точного та достовірного перекладу неологізмів.

Складність перекладу антропосемізмів полягає, не тільки в тому, що такі слова вербалізують велике різноманіття нових професій, соціальних ролей, особистісних характеристик людини, але зазвичай мають культурні, соціальні, або оцінні/емоційні конотації, притаманні іншомовній культурі, які важко передати мовою-перекладу.

Поява неологізмів відбувається у декілька етапів. На першому етапі в певних колах з'являється нове слово, яке спочатку не має широкого вжитку. На другому етапі це слово починає поширюватися в інших колах користувачів. І вже на останньому етапі нова лексична інновація стає відомою більш широкому загалу та починає інтенсивно використовуватися.

Нові лексичні одиниці здебільшого не внесені до словників, або вносяться в словники з великим запізненням, тому основні задачі перекладача полягають у виявленні нових лексичних інновацій, дослідженні походження нових неологізмів, специфіку творення та сферу використання. Неологізми можуть виражати новими словами вже існуючі поняття, а також це можуть бути лексичні одиниці що означають нові твердження.

За результатами аналізу наукових джерел, проведеного нами, найбільш авторитетною типологією перекладацьких трансформацій видається класифікація, побудована залежно від рівнів мови: 1) лексичні (транскрибування, транслітерація, калькування, лексико-семантичні заміни: конкретизація, генералізація, модуляція); 2) граматичні (синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), граматичні заміни (заміни форм слова, частин мови, членів речення), членування та об'єднання речень); 3) комплексні, або лексико-граматичні (експлікація (описовий переклад), антонімічний переклад та компенсація.

У першу чергу нас цікавлять *лексичні перекладацькі трансформації* (далі – ЛПТ), адже об'єктом перекладу слугують лексичні новотвори. Більш точна дефініція визначає ЛПТ як різноманітні «зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу» [11, с. 39].

ЛПТ достатньо повно висвітлено в перекладознавчих джерелах, нас цікавить їхня типологія й особливості застосування у процесі перекладу лексичних інновацій на позначення особи. Перекладознавець В. І. Карабан структурував ЛПТ на «конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, а також перестановку слів» [11]. Дослідник С. Є. Максимов виокремив такі ЛПТ: «генералізацію, диференціацію, конкретизацію, смисловий розвиток, антонімічний переклад, компенсацію та повну перестановку сегментів тексту» [12, с. 72]. Для нашого дослідження оптимальною видається

класифікація ЛПТ, яка включає транскрибування, транслітерацію, калькування та адаптивне транскодування, лексико-семантичні заміни, тобто функціональний аналог; також переклад лексичних інновацій шляхом описового перекладу (експлікацією). Розглянемо їх детальніше.

Транскрипція використовує систему орфографії і графіки даної мови, не виходячи за межі даного алфавіту і спираючись на звичайні правила читання, які прийнято для даної мови [13]. Звідси випливає, що транскрипція охоплює ПТ, які полягають у відтворенні звукової форми вихідного слова.

Транслітерацією називають передачу англійських слів на основі встановлення відповідностей безпосередньо між англійськими та українськими літерами, незалежно від їх читання у даному конкретному слові [13]. О. Г. Костенко вважає, що транскрипцію та транслітерацію «можна назвати фактично запозиченням звукової (транскрипція) або графічної (транслітерація) форми слова» з точною передачею значення слова МО в його відповіднику в МП [2, с. 99].

Калькування як спосіб створення відповідника в МП полягає в тому, що «еквівалент цілого створюється за допомогою простого складання еквівалентів його складників» [14, с. 146], що передбачає існування двосторонніх міжмовних відповідностей між елементарними лексичними одиницями, які і використовуються за матеріал для відтворення внутрішньої форми нового слова. За допомогою цієї ЛПТ українською мовою перекладаються «неологізми, які є композитами, словосполученнями або аббревіатурами, а також розшифровками аббревіатур [15, с. 156]. Ця ЛПТ надає переваги стислості та простоти отриманого з її допомогою еквівалента, також однозначної співвіднесеності з початковим словом [2].

Адаптивним транскодуванням називають адаптацію іншомовної лексичної одиниці, тобто надання їй на основі іншомовного матеріалу образу рідного слова. Однак цей прийом не тільки змінює форму слова або вираза, а й зазвичай призводить до втрати частини семантичного змісту [2].

Функціональний аналог як спосіб перекладу дає змогу, наприклад, одну гру, незнайому читачеві перекладу, замінити іншою, більш знайомою.

Описовий переклад уособлює лексико-граматичну трансформацію, засобами якої лексична одиниця МО замінюється словосполученням, яке описує її значення таким чином, що вона отримує повне пояснення або визначення мовою перекладу [2]. В. І. Карабан наголошує на чіткості відображення основного змісту поняття, вербалізованого неологізмом й переданого описовим перекладом, можливості недосконалості такої передачі та на не занадто складній синтаксичній структурі словосполучення-опису і мові перекладу. Ця ПТ використовується для передачі значення неологізмів, які в англійській мові мають метафоричну форму або не мають еквівалентів в українській мові [15, с. 156], тобто належать до безеквівалентної лексики.

Висновки. Основною перспективою розвитку дослідження неологізмів є більш детальний аналіз способів перекладацьких трансформацій. Появу нових лексичних інновацій можна вважати позитивним моментом, завдяки ним мова збагачується новими лексичними одиницями, стає більш змістовною та відповідає сучасним аспектам розвитку суспільства.

І ще однією складністю перекладу таких лексичних інновацій є варіативність у використанні перекладацьких трансформацій. Більшість досліджених нами неологізмів найкраще перекладати саме описовим перекладом задля того, аби передати якомога ширше значення поки що маловідомого англійського слова.

Переклад нових лексичних одиниць можна умовно розділити на декілька етапів, які полягають в з'ясуванні значення даного неологізму, визначенні способу перекладацької трансформації, яка найбільш точно зможе передати правильний зміст. Іноді доречно поєднувати декілька способів для найбільш адекватної та повної передачі сенсу лексичних новоутворень в залежності від контексту вживання лексичної інновації.

Переклад антропосемізмів є складним завданням через їхню багатозначність, культурні, соціальні та оцінні конотації, які часто важко передати засобами мови перекладу. Виникають

труднощі з перекладом як через новизну понять, що вербалізують сучасні професії, ролі та характеристики, так і через специфічні емоційні або оцінні відтінки, властиві мовній культурі джерела. Крім того, гендерно-нейтральні форми або терміни, пов'язані з новими технологіями, також потребують особливого підходу до перекладу.

Перекладачам потрібно враховувати історичний, технологічний, інформаційний та культурний контексти, щоб забезпечити адекватний переклад неологізмів. Вони можуть модулювати відтінки значень, шукати синоніми, створювати нові терміни або застосовувати запозичення, адаптуючи їх до реалій мови-перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Недайнова І. В., Однолеткова А. О. Неологізація як феномен оновлення англійської та української мов: проблеми перекладу. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. 2019. № 1. С 92–98. DOI: 10.20998/2227-6890.2019.01.16
2. Костенко О. Г. Сучасні англійські неологізми та способи їх перекладу. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13, т. 2. С. 97–100. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2020.13-2.19
3. Зацний Ю. А. Тенденції та процеси розвитку лексико-семантичної макросистеми сучасної англійської мови. *Актуальні питання іноземної філології*. 2016. № 4. С. 68–74.
4. Ребрій О. В. Оказіоналізми в сучасній англійській мові (структурно-функціональний аналіз): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 1997. 18 с.
5. Смоловський І. В. Особливості перекладу лексичних інновацій сучасної аерокосмічної галузі. *Молодий вчений*. 2022. № 12 (112). С. 80–83. DOI: 10.32839/2304-5809/2022-12-112-15
6. Згурська В. Г. Лексичні інновації англійської мови як вербальне відбиття нових концептів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2005. № 649. С. 41–45.
7. Шутова М. О. Неологізми в сучасній англійській мові. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія*. 2010. Вип. 21. С. 79–85.
8. Журавель Т. В., Хайдарі Н. І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2015. № 19, т. 2. С. 148–150.
9. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
10. Євтушенко Т.О. Лексичні інновації лексико-семантичного поля “person/ особа”: мовні та перекладацькі особливості (на матеріалі лексикографічних та інтернет джерел) : дипломна робота / Т. О. Євтушенко. – Кропивницький : Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2024. С. 26–27.
11. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 560 с.
12. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту: навч. посіб. Київ, 2006. 157 с.
13. Есенова Е. Й. Транслітерація як спосіб передачі матеріальної форми запозичених лексем. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 27, т. 2. С. 139–144. DOI 10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.26
14. Ходжикян Д. Р., Шумська І. А. Англійські неологізми у сфері економіки та способи їх перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2021. № 51, т. 1. С. 144–147. DOI 10.32841/2409-1154.2021.51-1.34
15. Панченко О. І. До питання про переклад неологізмів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 4, ч. 2. С. 154–158. DOI 10.32838/2663-6069/2020.4-2/27

Дата надходження статті: 25.11.2025

Дата прийняття статті: 19.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025